

Verslag van de vervolgsessie van de Grondwaterconferentie

maandag 6 mei 2019 in het MLA

In de Mediatheek van het Amsterdams Montessori Lyceum waren ruim veertig bewoners uit de Johannes Vermeerbuurt, Duivelseiland en Paulus Potterbuurt bijeen om door drie deskundigen geïnformeerd te worden over grondwater, extreem weer en het vermogen van de buurt om weerstand te bieden tegen de aangekondigde klimaatveranderingen. Op het programma stonden de voordrachten van Wilko Koning, Programma manager bij Waternet, Ivo Tanis van Buro Regen&Water en Oscar Vrij van !Woon, team Zuid.

Het doel van de avond was, zo legde Florrie de Pater, die de avond leidde, uit, was om een beter begrip te krijgen over de samenhang tussen grondwater en regenwater en hoe dat zou kunnen wijzigen door klimaatverandering. Deze 2^e conferentie is een vervolg op een drietal tussentijdse mini-bijeenkomsten en de 1^e Grondwaterconferentie die 19 november 2018 werd gehouden.

In de afgelopen maanden zijn buurtbewoners al aan de slag gegaan om uit te zoeken hoe en waar onze buurten groener kunnen worden. Hoe zij vorm konden geven aan de oproep van Anna Goede van Waternet om Amsterdam en onze buurten te veranderen in een “groene spons”. Zij hebben een ‘buurtbomenplan’ gemaakt dat inmiddels aan het stadsdeel is aangeboden. Een goed begin, maar er is meer nodig. Het verslag van de 1^e Grondwaterconferentie en het ‘buurtbomenplan’ kan u vinden via de website www.participatiepilot.nl/grondwater

Wat is er eigenlijk aan de hand? Kranten en TV melden dagelijks over de gevolgen van een te laag grondwaterpeil. Gaan we weer zo’n droge zomerperiode tegemoet? Een half jaar geleden kwamen buurtbewoners en ondernemers uit de Johannes Vermeerbuurt en Duivelseiland al bij elkaar om zich te laten informeren over de samenhang tussen gewijzigde grondwaterstand, regenwateroverlast en klimaatverandering. Ook toen al werd duidelijk dat dit thema zo ingewikkeld is dat er meer bijeenkomsten nodig zouden zijn om begrip van en greep op de toekomstige problemen te kunnen krijgen. We moeten ons dus voorbereiden op de gevolgen van extremere weersomstandigheden. Maar hoe dan? Op www.amsterdamrainproof.nl kunt u zien hoe Amsterdam dat aanpakt. De gemeente kan echter alleen in de openbare ruimte iets doen. Daarbuiten zijn de burgers zelf aan zet, ook als het erom gaat samen met de overheid beter beleid te ontwikkelen en nieuw beleid vorm te geven.

Florrie de Pater legt uit hoe de avond er uit zal zien. Na de plenaire presentaties gaat iedereen buurtgewijs aan de diverse (klimaat)tafels zitten om per straat of blok de situatie nader te bespreken. Men kan dan met burens en buurtbewoners brainstormen over concrete maatregelen. ‘Het is de bedoeling dat u vervolgens met uw klimaattafelgenoten uw tuin, straat en buurt opnieuw inricht. Niet alles daarvan zal direct realiseerbaar zijn, maar op die manier ontstaat er wel inzicht en mogelijk een plan om in uw tuin, in uw blok, op straat en op buurtniveau tot oplossingen te komen. Konden we tijdens de eerdere grondwaterconferentie nog niet ingaan op individuele gevallen, langzamerhand komen we dichterbij huis en zullen we oplossingen zoeken op maat van de buurt en de burens.’ Florrie wijst verder op een rapport over de gevaren voor grondwateroverlast en droogte

door onderkeldering dat net door Waternet is uitgebracht. Dit rapport zal zeker in een van de volgende bijeenkomsten een plek moeten krijgen.

Na een kort openingswoord door Elisabeth Koop, Gebiedsmakelaar van het Wijkteam Oud-Zuid, dat deze bijeenkomst financieel mogelijk heeft gemaakt, wijst Florrie ons op het Amsterdams Klimaat akkoord dat in juni gepresenteerd zal worden. Bewoners, bedrijven, instellingen en de gemeente zijn de afgelopen jaren in actie gekomen. Al deze initiatieven zullen ertoe bijdragen dat Amsterdam in 2050 een klimaatneutrale stad zal zijn. De gemeentelijke overheid gaat graag in gesprek met de stad hoe we deze initiatieven samen kunnen versterken en uitbouwen. En welke nieuwe plannen er volgens de bewoners gemaakt kunnen worden. Alle projecten, groot en klein, worden gebundeld in het Amsterdams Klimaatakkoord. Deze energietransitie heeft ook alles te maken met het verbetering van isolatie van woningen. Een bijdrage aan deze isolatieopgave zou kunnen zijn het aanleggen van een groen dak of het aanbrengen van gevelisolatie d.m.v. groenbegroeiing. Dat soort initiatieven komen op deze conferentie vast ter sprake omdat ze ook bijdragen aan het vasthouden en reguleren van (overvloedig)regenwater.

Wilko Koning, die bij Waternet werkt, geeft zijn presentatie aan de hand van een aantal lichtbeelden. Hij laat historische beelden zien hoe de waterhuishouding van toen zich verhoudde tot de stedelijke uitleg van Amsterdam en welke gevolgen dat o.a. heeft op de loop en de stand van het grondwater in onze buurt nu. In het verleden volgde het grondwater de bodemopbouw. Het Amsterdamse ingepolderde buitengebied fungeerde toen als weidegebied voor vee en er waren moestuinen rondom de stad. Vanouds ligt de Museumbuurt dus lager vanwege die tuinbouwactiviteiten. Sloten en vaarten dienden voor de aanvoer van groente. Maar naar mate de stad groeide, werden de nieuwe buurten integraal opgehoogd met zand om woningbouw te faciliteren. Soms gebeurde dat alleen waar de woningen werden geplaatst en bleven de tuinen op het oude niveau (of klonken die later in). De ondergrond is dus niet homogeen. Ook spelen de oude watergangen ondergronds nog een rol. Met zand gedichte sloten kunnen nog steeds grondwater doorlaten. Men stortte ze ook vol omdat men last had van de (malaria)muggenplaag.

Op de getoonde Wolkenbreukkaart is te zien waar, als het flink regent, het water zich verzamelt op straat, maar ook in de binnentuinen. Duidelijk zichtbaar is de overlast in de De Lairessestraat en een stukje van de Krusemanstraat. De regen kunnen we niet tegenhouden, maar waar we wel invloed op hebben is de bergingscapaciteit van de ondergrond. En, en dat is nieuw, Waternet onderneemt steeds meer acties om het grondwaterpeil te reguleren. Daarmee wordt overlast én onderlast voorkomen. Kan het gemengde riool een stortbui wel aan, als al dat water zich per onmiddellijk aandient? Nee. Een gemengd riool kan een bui van 30 mm aan, maar extreme buien niet. Dus is het zaak om te zoeken naar mogelijkheden om regenwater (tijdelijk) op te slaan en langzaam naar het grondwater af te voeren. Maar ook de grondwaterstand kan daardoor te hoog worden.

Tijdens de herprofilering van de De Lairessestraat en de Krusemanstraat heeft Waternet op het laatste nippertje het initiatief genomen om daar de grondwaterstand te reguleren. Dit heeft men gedaan door een Drainage Infiltratie Transport riool (DIT-riool) naast de gewone riolering aan te leggen. Dit DIT-riool staat in verbinding met het Noorder Amstelkanaal en volgt dus het Amsterdams grachtenpeil (-0.4 meter onder N.A.P.). Water kan zo, zonder verder ingrepen, aan – of afgevoerd worden. Bovengenoemde straten fungeren dus min of meer weer als een verlengstuk van de Amsterdamse grachtgordel. Bij Waternet is men

modellen aan het ontwikkelen om toekomstige wateroverlast in beeld te brengen en daar oplossingen voor te verzinnen. De plaatsen waar overlast zich het eerst zal aandienen zijn al bekend. Daar worden dan ook op korte termijn maatregelen getroffen. Uit de getoonde peilbuisgegevens valt af te leiden dat het DIT-riool in de De Lairessestraat inmiddels naar behoren functioneert. Vanaf 30 meter aan weerszijden van het riool treedt de gewenste regulatie op.

Op dit moment is het antwoord op regenwateroverlast vooral: Vasthouden, Bergen en Afvoeren. Meer dan vroeger is duidelijk dat ook de verantwoordelijkheid voor het grondwater een gemeentelijk zorgtaak is. Sinds de invoering van de Waterwet op 1 januari 2008 is Waternet hiermee belast. Waternet zorgt ervoor dat alle data en expertise van alle disciplines/partners die werkzaam zijn in de openbare ruimte worden samengebracht in een kenniscentrum.

Op een vraag hoe Waternet bouwaanvragen beoordeelt, terwijl toch duidelijk zou moeten zijn dat een hele reeks van onderkelderingsverzoeken op macro niveau tot problemen zou kunnen leiden, gaf Wilko Koning aan dat Waternet zich wettelijk alleen mag bemoeien met de aanvraag van de aanvrager an sich. Eventuele gevolgen voor belendingen of verdere omgeving mogen niet in de advisering betrokken worden. Dit tot verwondering van de aanwezigen.

Ivo Tanis van het Bureau Regen&Water vertelt ons wat zijn 'Regenwacht' kan doen als er problemen zijn of als iemand milieuvriendelijke oplossingen zoekt voor de afvoer van regenwater, zodat het niet naar de rioolzuiveringsinstallatie behoeft te worden afgevoerd. Ook het bedrijf van Ivo doet met 91 andere bedrijven en instellingen mee aan het Rainproof Netwerk van de gemeente Amsterdam.

Zijn buro probeert bij alle ontwerpen rekening te houden met de toename van regenwater in stedelijke gebieden. Het is een opgave om de opvang van regenwater zo te realiseren dat het geen overlast veroorzaakt. Bovengrondse opslag is hiervoor bijzonder geschikt en hiermee wordt er een innovatief element aan de openbare ruimte toegevoegd. Ondanks dat ruimte een schaars goed is in stedelijke gebieden, krijgt de opvang van regenwater in elke ontwerp een essentiële rol. Op 18 april is er voor een beperkt aantal buurtbewoners uit de Johannes Vermeerbuurt en Duivelseiland een mini-excursie georganiseerd naar Ivo's proefstation Midwest. Daar bevindt zich de werkplek en het testlab van het buro. Ivo heeft ons daar een uur lang rondgeleid en met bevologenheid verteld hoe deze regentuinen tot stand zijn gekomen. Dit is de locatie waar geëxperimenteerd wordt met Rainproof ontwerpen in de buitenruimte. Er worden ook modellen nagemaakt die worden getoetst om zo te kunnen concluderen wat de beste oplossingen zijn voor regenwateroverlast binnen de bestaande stadsecologie.

In zijn presentatie toont Ivo ons een aantal mooie foto's om zijn werk te illustreren. Sommige projecten worden uitgevoerd in opdracht van het Stadsdeel. Bijvoorbeeld een prachtige 'Watertrap', die water afvoert naar de Ringvaart en waarbij gebruik gemaakt wordt van tegels die elders zijn verwijderd om zo opnieuw worden hergebruikt. Ook toont Ivo ons tuinen waarbij gebruik wordt gemaakt van (gecreëerde)hoogteverschillen, zodat water makkelijk kan instromen en opgenomen kan worden in de bodem of via planten kan verdampen. Om al projecten te bekijken ga naar: <https://www.buro-regen-en-water.nl/>

Oscar Vrij was er op de 1^e Grondwaterconferentie bij om vragen te beantwoorden die betrekking hadden op de een gezamenlijke aanpak vanuit V.V.E's. Dit keer komt zijn passie voor het milieu tot uitdrukking in het pleidooi voor een andere aanpak van hittestress, anders dan die van de woningisolatie. Door middel van gevelbeplanting kan de opwarming van de woning aanzienlijk worden teruggedrongen. Met behulp van een infrarood camera toont Oscar aan dat muren die aan de buitenzijde zijn begroeid veel minder snel opwarmen dan als er geen enkele isolatie is aangebracht. Een dergelijke oplossing tegen hittestress d.m.v. muurbegroeiing kan makkelijk vanaf de begane grond. In een geveltuintje kunnen muurbedekkende klimplanten worden geplant, die zelf hun weg zoeken. Alle argumenten dat dit slecht zou zijn voor de woning gelden alleen als het metselwerk niet deugt. Het vrijhouden van de kozijnen is wel aan te raden. Op balkons kan ook met wat grotere potten een dergelijke plantengroei worden opgezet. Naast zo'n autonome gevelbeklimming kan het ook via een gaaspaneel. Dergelijke panelen worden op enige afstand tot de gevel bevestigd. Ze zijn bij Intratuin verkrijgbaar voor € 13 per stuk. De afmetingen zijn 90 x 180 en de openingen zijn 10 x 10. De imker, die Oscar ook is, ziet deze muurbegroeiing ook als een welkome voedselbron voor zijn stadsbijen die het toch al niet zo makkelijk hebben.

Niet alleen muurbepanting is een antwoord op de toenemende hittestress. Bomen kunnen natuurlijk ook goed die functie vervullen. Aan bomen worden allerlei goede kwaliteiten toegedicht. Maar Oscar trekt in twijfel of ze wel zoveel bijdragen aan de verbetering van de luchtkwaliteit, zoals beweerd wordt, en of ze geluid dempen trekt hij ook in twijfel. Bladeren dempen niet. Wat dat eerste betreft kan het zijn dat de door het gemotoriseerde verkeer uitgestoten roetdeeltjes zich minder goed vermengen met de rest van de stadslucht omdat bomen met een dicht bladerdek die menging juist verhinderen. Wat dat andere aspect betreft, de geluidsdemping, weet Oscar wel dat groen erg goed bijdraagt aan een positieve geluidsbeleving. Met andere woorden, als men veel groen ziet dan let men niet zo erg op de herrie.

Workshops

Plenaire terugkoppeling van de gesprekstafels

Tafel 1 Johannes Vermeerbuurt: "We zouden het heel prettig vinden als de gemeente verplicht zou worden om breder te kijken dan de individuele vergunningen voor verbouwingen. Graag zo breed mogelijk. Gewoon per huizenblok. Afstemmen van de vergunningen in tijd en plaats. En we hebben ons uitgesproken voor groene daken. Overal waar platte daken zijn moeten ze groen kunnen worden.

In het perk in de Pieter de Hoochstraat is het vaak te droog. Daar zou een waterberging dmv van kratten gemaakt kunnen worden. Plaats genoeg".

Tafel 2 Paulus Potterbuurt: "Ons is niet duidelijk in hoeverre een ernstige mate van onderkeldering van invloed is op de grondwaterstromen. Wat je eigenlijk niet zou willen is helaas al toegestaan de afgelopen decennia. Te weten het ondergronds bouwen t.b.v. de uitbreidingen van het Stedelijk, het Van Gogh en het Rijksmuseum en twee parkeergarages onder het Museumplein. Naar onze indruk is eigenlijk de Paulus Potterstraat en de Jan Luykenstraat al sinds 1900 vol gezet met onderkelderde panden. Wat wil je nog meer regelen? Het water kan al nergens meer naar toe. Het is al een wonder dat het grondwater nog überhaupt bij het

Vondelpark aankomt. We hebben aan tafel onze ervaringen uitgewisseld. Dat geeft een wisselend beeld. De één heeft er meer last dan de ander. De ene zijde van de Jan Luykenstraat heeft het funderingshout een andere hoogte dan aan de overzijde. Verwarring troef. Hoe kom je erachter hoe het zit. Dat is een hele zoektocht. Wij willen allereerst weten: wat weet het Stadsdeel/Waternet hierover wat wij niet weten. Pas in een later stadium hebben we ook gesproken over het afkoppelen van de hemelwaterafvoer naar het riool en over het aanleggen van groene daken”.

Buurtbewoner: “Er is al ’s eerder een rapport verschenen over de grondwaterstand. Dat onderzoek zou hierbij betrokken moeten worden. Nu leveren peilbuizen wel gegevens over de stand van het grondwater, maar de samenhang ervan is onduidelijk. Grondwater dat zijn weg moet zoeken tussen de ondergrondse bouwwerken door geeft stuwing. Omdat niet duidelijk is of er daardoor plekken zijn waar het grondwaterpeil te laag is, waardoor we ook niet weten of en waar de problemen zich voordoen”.

Tafel 3 Duivelseiland: “We vertegenwoordigen twee blokken. Problemen per blok verschillen. In het blok van het voormalige HEMA-gebouw en de garage die daarachter ligt, daar is het erg droog. Als er subsidie voor kan komen dan kunnen daar mooie dingen gebeuren is aan onze tafel bedacht. Drie mensen van Ruysdaelstraat 49 gaan zich daarover buigen. Dat is het eerste initiatief. Veel ernstiger is de situatie rondom de panden van Libra International. Daar schijnt binnenkort een enorme kelderbak te worden uitgegraven, inclusief een bebouwing met twee verdiepingen op het binnenterrein. Daar is een vergunning voor verleend. Deze beslissing van het Dagelijks Bestuur van het Stadsdeel Zuid wordt niet begrepen. Aansluitend op de opmerkingen van de eerste tafel: Waar wij om vragen is een belangenafweging van alle belangen van alle betrokkenen en niet allen die van de aanvrager. Welk beleid is hier van kracht? Het lijkt niet zo gek als je als bewoners het stadsdeel om beleid vraagt. De tafel vraagt om bredere aandacht voor dit probleem. Nu is nog onduidelijk hoe, maar het is veel belangrijker dan het ontwikkelen van leuke plannen met hemelwater. Er zal meer steun moeten zijn voor diegenen die zich hard maken voor het tegenhouden van deze aanvraag voor deze megalomane kelderbak. Argument hier tegen kan zijn dat een kelderbak de bergingscapaciteit, die we hier nu net proberen terug te winnen, drastisch inperkt. Ook al het groen van de huidige binnentuin dreigt verloren te gaan. Verder is er nog een verschil tussen de Johannes Vermeerbuurt en Duivelseiland aan onze tafel besproken. In de laatste buurt zijn veel, maar kleinere, panden. Als die allemaal onderkelderd zouden worden dan heeft dat wel een andere impact op het grondwater dan als dat met dezelfde intensiteit zou worden uitgevoerd in de Johannes Vermeerstraat”.

Tafel 4 Johannes Vermeerbuurt: “Het traject van lijn 16 in onze buurt is over de hele lengte te nat. Zowel t.h.v. het Johannes Vermeerplein, de T-kruising met de Frans van Mierisstraat en de T-kruising van de Ruysdaelstraat en de Pieter de Hoochstraat. Als het hard regent dan staat er ook water in de Johannes Vermeerstraat tussen het Johannes Vermeerplein en de Teniersstraat. Een jaar of zes geleden is dat stuk van de Johannes Vermeerstraat opnieuw ingericht met een geavanceerde ondergrondse inrichting d.m.v. van een krattensysteem opdat de druk van de geparkeerde auto’s op de boomwortels de boomgroei niet meer zou kunnen belemmeren. Maar zelfs na de aanleg van dit krattensysteem staat de straat blank. Het gaat er soms heel extreem toe. Wij denken aan de aanleg van een waterberging. Op het Johannes Vermeerplein kan in het tracé van lijn 16 zo’n waterberging worden aangelegd. Dat zou fantastisch zijn, omdat dan de droogte van de drie plantsoenen kan worden ondervangen. Dan moet het water wel uit de

berging gepompt kunnen worden. Wat opvalt is dat er in onze buurt behoorlijk wat binnentuinen betegeld zijn of met kunstgrasmatten zijn vol gelegd. Bij onvergund parkeren worden tuinen ook vaak verhard. Daar zou de gemeente meer op moeten toezien. Vanwege de relatief lage ligging zijn de tuinen te nat en komt er mos in de grasmatten. Vandaar dat kunstgras. Zelf de tuin ophogen zou beter zijn. In onze buurt zijn veel platte daken, daar komt veel regenwater vanaf. Bewoners moeten zelfs soms een grotere maat regenpijp laten aanleggen omdat het water anders al bij de vergaarbak overstroomt. Met burens of zelfs per blok zou je afspraken moeten maken om het water vast te houden”.

Tafel 5 Duivelseiland: “Aan de even zijde van de Cornelis Anthonisstraat is er praktisch nooit overlast vanwege wateroverlast of droogte. Wel is er heel veel overlast van water op straat omdat er zoveel onderhoud gepleegd wordt aan putten en de afvoer van water op straat. Wat een grote invloed zal gaan hebben op het grondwater is de projectontwikkeling op het enorme terrein van Libra International. Alle bomen zullen daar gekapt worden. Alles wordt getegeld en er komen bovenop de kelder ruimtes met een binnenstraat. Dat zal wel verhuurd gaan worden aan nieuwe kantoren. Al die activiteiten zullen niet ongemerkt voorbij gaan. Het is niet te voorkomen dat er dan ook in de tuinen van de bewoners van de Cornelis Anthonisstraat gewerkt zal moeten worden. Er gaat daar iets gebeuren waar we heel alert op moeten reageren”.

Florrie bedankt alle aanwezigen voor hun betrokken deelname. Het is goed om met elkaar in discussie te gaan over problemen in de buurt en de terugrapportage van de verschillende tafels geeft dan ook een goed beeld van wat er in de buurt speelt. Welke wensen er zijn en wat er zou moeten worden aangepakt.

Wat kunt u zoal voor de komende tijd van ons verwachten? In juni/juli bereiden wij in de buurt een proefopstelling voor zodat u kunt zien welke maatregelen u zelf kunt nemen om hemelwater niet naar het riool te leiden, water op te vangen in een regenton en/of via een groen dak water vast te houden. In september bereiden wij een bijeenkomst voor waar we dieper zullen ingaan op de juridische aspecten van grondwater. In die discussie zal ook het komende bestemmingsplan een rol spelen. Vanavond is weer eens gewezen op het belang van de rapportage over onderkeldering en de gevolgen voor de grondwaterbeheersing. Dat zal ook op niet al te lange termijn behandeld worden.

We missen op het gebied van grondwater beheersing regie terwijl ook de urgentie niet zichtbaar wordt. Vanuit bewoners zijn we nu bezig dit onderwerp beter over het voetlicht te krijgen. Dankzij een bijdrage van het Stadsdeel die dit soort bijeenkomsten financieel mogelijk heeft gemaakt. Iedereen die deze avond mogelijk heeft gemaakt wordt bedankt met een fles wijn speciaal voor een mooie zonnige dag. JM

- 1) Een buurbewoonster wil nog wel even melden dat er mogelijk binnenkort een standaard bezwaarschrift in omloop zal komen, waar veel werk in is gestoken en dat door iedereen kan worden gebruikt bij bezwaren tegen onderkeldering of andere excessieve uitbreidingen. Zij wijst op het belang van het volgen van de e-mailservice: Berichten over uw buurt. Want je hebt weinig tijd om tijdig een bezwaarschrift in te dienen.
- 2) Met de uitnodiging voor deze avond stuurden wij u een link mee die leidde naar een rapport van Waternet: ‘Grondwater effecten van onderkeldering in Amsterdam’ 13

maart 2019. Het rapport is ook voor ons van groot belang omdat het ingaat op de vraag die wij ons maar al te vaak moeten stellen: Hoelang gaat dit nog goed? Naast een interessante algemene inleiding van zo'n 13 bladzijden, raden wij u aan om daarna selectief te gaan lezen en alleen te kijken naar tekst die slaat op het gebied Museumkwartier West. Lees dus vooral de bladzijden: 17, 26, 43,44 en 45. Vrijwel analoog aan de situatie aldaar zal ook in onze buurten (Vossiusbuurt, Paulus Potterbuurt, de van Eeghenbuurt) het grondwater zich zo gedragen t.o.v. het ongebreideld ondergronds bouwen. Er is nu wel rapportage genoeg om ons daar eens over te buigen. Hierover hoort u zeker meer.

<https://amsterdam.raadsinformatie.nl/document/7444773/1/1> Rapport grondwatereffekt onderkeldering in Amsterdam

- 3) Helaas is het maken van de bandopname van de drie presentaties en de vragen die naar aanleiding daarvan werden gesteld, mislukt. Daarom kan het zijn dat er delen van het besprokene niet in het verslag zijn gekomen. Onze excuses daarvoor.